

Prądnik. Prace Muz. Szafera	20	453–462	2010
-----------------------------	----	---------	------

ALEKSANDR ZAWADOWYCZ¹, JURIJ ZIŃKO², INNA SIRENKO²

¹Regionalny Park Krajobrazowy „Znesinnia”
79024 Lwów, ul. Novoznesenska 32, Ukraina

²Uniwersytet Lwowski im. I. Franka, Wydział Geograficzny
79024 Lwów, ul. Doroszenka 41, Ukraina

**ZAGROŻENIA ANTROPOGENICZNE
REGIONALNEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO* „ZNESINNIA” WE LWOWIE
ORAZ KONCEPCJA ROZWOJU JEGO FUNKCJI TURYSTYCZNEJ,
REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ**

**Anthropogenic hazards to the “Znesinnia” Regional Landscape Park in Lviv
and the concept plan for the development of its tourist,
recreational and educational functions**

Abstract. The paper discusses the extent of anthropogenic influences on the municipal Znesinnia Regional Landscape Park in Lviv. It analyses the impact of recreational activities and urban built-up areas on the Park’s natural environment. The paper also presents the concept plan for the long-term development of the Park based on research studies concerning eco-education projects and the sustainable growth of tourism.

Key words: regional landscape park, tourist traffic, city development, park sustainable development

WSTĘP

Turystyka jest jednym z najbardziej dynamicznych elementów gospodarki światowej. Rozwój jej różnych form doprowadza do wzmóżonej eksploatacji środowiska przyrodniczego, a więc i pogorszenia jego jakości. Niekorzystne zmiany w środowisku powstają zazwyczaj tam, gdzie rozwój turystyki odbywa się w sposób gwałtowny lub tam, gdzie jest niekontrolowany. Ruch turystyczny i procesy inwestycyjne, związane z rozbudową infrastruktury stwarzają dla środowiska przyrodniczego zagrożenia na miarę tych, które mają miejsce w związku z rozwojem przemysłu, urbanizacji lub transportu. Według ocen ekspertów udział turystyki w degradacji środowiska wynosi obecnie 5–7% (Zaręba 2008). Z działalnością turystyczną związane są takie rodzaje szkodliwego oddziaływania na

---

*Według klasyfikacji UICN obszary chronione Ukrainy, tj. parki krajobrazowe i regionalne parki krajobrazowe zalicza się do kategorii V – parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Nazwa Parku „Znesinnia” pochodzi od dawnej wsi „Zniesienie” (Wniebowstąpienie) leżącej w pobliżu Lwowa – obecnie w granicach miasta.

środowisko naturalne jak: zagospodarowanie gruntów i wody (infrastruktura turystyczna zajmuje znaczne powierzchnie terenu i wykorzystuje duże ilości wody), zanieczyszczenie powietrza (transport samochodowy), zanieczyszczenie wód powierzchniowych (np. przez odprowadzanie ścieków), degradacja gleby i roślinności wskutek wydeptywania, uprawiania sportów narciarskich, spadek populacji zwierząt (Mika 2004).

Regionalny Park Krajobrazowy „Znesinnia” we Lwowie, wśród około pięćdziesięciu tego typu ukraińskich parków krajobrazowych, wyróżnia się najmniejszą powierzchnią, usytuowaniem w sąsiedztwie wielkomiejskiej strefy osadniczej i zabudowy przemysłowej oraz największą powierzchnią terenów przekształconych w jego obrębie (Zińko i in. 2008). Antropopresja na terenie Parku zaznacza się w postaci różnych form, mianowicie: nowego budownictwa mieszkaniowo-przemysłowego, zwiększania natężenia ruchu rekreacyjnego i dawnej znacznej eksploatacji (kamieniołomy, piaskownie). Dlatego tak ważną jest kwestia oceny oddziaływania antropogenicznego na elementy środowiska przyrodniczego i historyczno-kulturowego oraz określenie jego charakteru. W ramach projektów rekreacyjnego wykorzystania Parku i jego zrównoważonego rozwoju istotnym zagadnieniem są sposoby minimalizacji oddziaływania rekreacji, regulacji ruchu turystycznego i wprowadzenia elementów turystyki zrównoważonej.

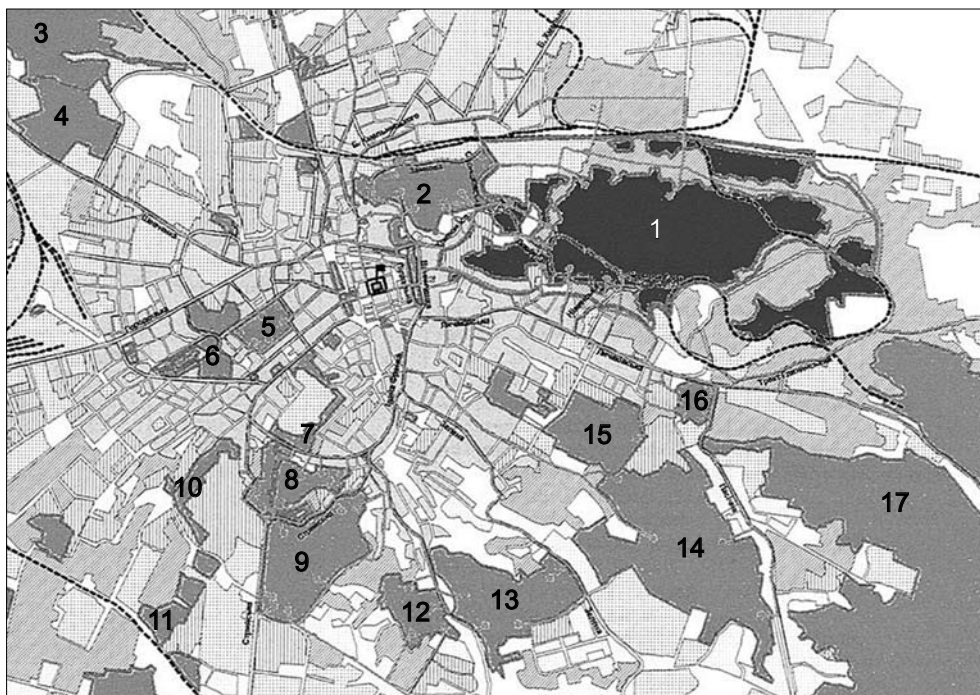
ODDZIAŁYWANIE UŻYTKOWANIA REKREACYJNEGO I NOWEGO BUDOWNICTWA NA ŚRODOWISKO PARKU

Regionalny Park Krajobrazowy „Znesinnia” o powierzchni 312 ha, jest położony w północno-wschodniej części miasta (ryc. 1). Największym walorem Parku są unikatowe krajobrazy, odzwierciedlające ślady działalności ludzkiej w ciągu wielu stuleci. Tworząc ten Park, uzyskano nietypowy efekt wielofunkcyjny pod względem sposobu wykorzystania terenu obejmujący: dzielnice mieszkaniowe, stary zabytkowy cmentarz, skansen, otwarte przestrzenie zielone, sadzawki, źródła, potoki, las, w tym indywidualne pomniki przyrody, historii i kultury (Zavadovyc 2005). Na terenie Parku znajdują się interesujące pomniki przyrody ożywionej (botaniczne: Góra Chomic, Góra Lwa) oraz przyrody nieożywionej (geologiczne i geomorfologiczne: Góra Baba, Góra Lwa), źródła, sadzawki i potoki (Chomic i Głęboki).

Geologiczne pomniki przyrody nieożywionej ukazują historię ziemi; należą do nich m.in. odsłonięcia skał w obrębie starych kamieniołomów i piaskowni oraz formy powstałe wskutek procesów rzeźbotwórczych. Znajdują się tam również skamieniałości flory i fauny. Na stokach wzgórza zaznaczają się wyraźne terasy denudacyjne. Ze szczytu wzgórza odsłania się piękna panorama miasta Lwowa. Spośród walorów rekreacyjnych na uwagę zasługuje też dogodny dostęp na teren Parku, jego lokalizacja na ważnej osi łączącej dwa bardzo popularne wśród turystów obiekty: „Park Wysoki Zamek” i skansen „Szewczeniowski Gaj”. Z centrum miasta do Parku można szybko dostać się w ciągu 20 minut lub dogodną komunikacją miejską – szczególnie z południowej części miasta (Zińko i in. 2008).

Ochrona Parku „Znesinnia” trafia na szereg problemów, związanych głównie z presją antropogeniczną. W pierwszej kolejności należy wymienić następujące rodzaje zagrożeń środowiska Parku (Zińko i in. 2008):

a) ponadnormatywne obciążenie ścieżek turystycznych i spacerowych oraz miejsc wypoczynku,

Ryc. 1. Strefy zieleni miasta Lwowa: 1 – Park Krajobrazowy „Znesinnia”; 2 – Park Wysoki Zamek; 3 – Góra Kortumowa; 4 – cmentarz Janowski; 5 – Park Iwana Franko; 6 – zespół ogrodów katedry św. Jura; 7 – cytadela; 8 – Park B. Chmielnickiego; 9 – Park Stryjski; 10 – Park Studencki; 11 – Ogród Walnut; 12 – Park „Zalizna Woda”; 13 – Snopkiskij Park; 14 – Park Pohulanka; 15 – cmentarz Łyczakowski; 16 – Park Łyczakowski; 17 – Las Winnicki

Fig. 1. Green belt of the city of Lviv: 1 – Znesinnia Landscape Park; 2 – Vysokiy Zamok Park; 3 – Kortumowa Mountain; 4 – Yanyskiy Cemetery; 5 – Iwan Franko Park; 6 – St. George’s Cathedral Garden Complex; 7 – Citadel; 8 – B. Khmelnytskoho Park; 9 – Stryyskiy Park; 10 – Student Park; 11 – Walnut Garden; 12 – Zalizna Woda Park; 13 – Snopkiskiy Park; 14 – Pohulyanka Park; 15 – Lychakivskiy Cemetery; 16 – Lychakivskiy Park; 17 – Vynnykivskiy Forest

b) zaśmieszenie terenu, związane z niską kulturą zwiedzających oraz mieszkańców bloków i domów jednorodzinnych znajdujących się na terenie Parku i w jego sąsiedztwie,

c) rozwój budownictwa wielopiętrowego i willowego oraz niekontrolowana rozbudowa infrastruktury usługowej (parkingi, lokale gastronomiczne i in.) w obrębie Parku i jego strefy ochronnej,

d) opracowanie przez władze miejskie projektów rozwoju budownictwa mieszkaniowego i dróg, prowadzących do uszczuplenia powierzchni Parku i do jego fragmentacji.

Nadmierne obciążenie rekreacyjne w Parku odczuwa się szczególnie w rejonie głównych wejść (od strony Góry Lwa, od ul. Charkowskiej i od ul. Kordoby), w miejscach zorganizowanego i niezorganizowanego wypoczynku oraz na ścieżkach biegnących po zboczach gór Lwa, Stefana, na stokach wzniesienia Kaiserwald, ścieżkach prowadzących do piaskowni i kamieniołomów. Negatywne skutki obciążenia to: rozdeptywana pokrywa glebowo-roślinna, mechaniczne uszkodzenia korzeni drzew, przyśpieszenie procesów erozyjnych. Administracja Parku niejednokrotnie podejmowała przedsięwzięcia, mające

na celu zapobieganie degradacji Parku na skutek nadmiernego obciążenia rekreacyjnego, m.in. poprzez wprowadzanie zieleni na stokach wzgórz, budowę schodów i in.; okazały się one jednak mało skuteczne.

W ciągu ostatnich lat, z powodu braku miejsc pod budownictwo w centrum miasta, zagrożenie dla Parku i jego strefy ochronnej zaczęła stanowić aktywna ekspansja mieszkaniowa (ryc. 2, 3, 4). W pierwszej kolejności dotyczy to budowy domów jednorodzinnych (ul. Lypnykiwskiego, Staroznesienska, Lisowa) znajdujących się w obrębie Parku, a także wielopiętrowego budownictwa na peryferiach Parku (ul. Dowbusza, Niżyńska). Bez jakichkolwiek zezwoleń ze strony Parku powstają obiekty gastronomiczne (ul. Lisowa) i parkingi przy ul. Charkowskiej. Budownictwo jest wprowadzane z naruszeniem wszelkich przepisów obowiązujących w Parku, i co więcej – z wyraźnym przekształceniem rzeźby w obrębie Parku (podcinanie stoków, powstawanie zagłębień), niszczeniem pokrywy roślinnej oraz wypaczeniem poprzez budownictwo wielopiętrowe istniejącego tam stylu architektonicznego (ryc. 4). Mimo wielu działań zapobiegawczych podejmowanych przez administrację Parku, wzrasta ogólny poziom zaśmiecenia jego obszaru. Szczególnie duża ilość śmieci widoczna jest w miejscach wypoczynku w okresie weekendu. Liczba dzikich wysypisk śmieci wzrasta również na obrzeżach Parku, co związane jest zarówno z urządzaniem tu miejsc wypoczynku jak też z działalnością mieszkańców sąsiednich

Ryc. 2. Nielegalna zabudowa na terenie parku. Fot. J. Zińko

Fig. 2. Illegal development within the Park. Photo by J. Zińko

Ryc. 3. Ekspansja budownictwa mieszkaniowego na teren parku. Fot. O. Mazurenko
Fig. 3. Expansion of residential buildings within the Park. Photo by O. Mazurenko

Ryc. 4. Wielopiętrowa zabudowa mieszkalna na obrzeżach parku. Fot. O. Mazurenko
Fot. 4. Multi-storey buildings on the edges of the Park. Photo by O. Mazurenko

budynków (Zińko i in. 2008). Co jakiś czas administracja Parku prowadzi akcję uporządkowania jego obszaru (tzw. „tołoki”). Jednak są to mało skuteczne działania, które nie są w stanie uratować Parku przed postępującym zaśmiecaniem.

Istnieje jeszcze inne realne zagrożenie dla Parku, mianowicie jego teren może zostać przecięty drogą samochodową w rejonie ulic Charkowskiej i Lypkiwskiego. Projekt ten znalazł się już w Generalnym Planie Rozwoju Miasta. Jego realizacja nie tylko zaszkodzi przyrodzie i walorom krajobrazowym Parku, ale również skomplikuje komunikację związaną z eksploatacją ścieżek wewnątrz samego Parku.

Kolejnym zagrożeniem jest plan budowy wioski willowej w administracyjno-turystycznej strefie Parku, niedaleko góry Lwa, przy ul. Dowbusza. Powstanie takiej dzielnicy naruszy atmosferę parkową kompleksu „Góra Wysoki Zamek – Góra Lwa”, doprowadzi do istotnej fragmentacji (rozcłonkowania) najbardziej atrakcyjnej części Parku „Znesinnia” i zwiększy konflikt pomiędzy Parkiem, a mieszkańcami osiedla w sąsiedztwie Parku. Obecnie administracja Parku i jej partnerzy (organizacje społeczne, oświatowe i naukowe) podejmują przedsięwzięcia o charakterze informacyjnym, projektowym i organizacyjnym w zakresie zmniejszenia negatywnego oddziaływania antropogenicznego na środowisko Parku i niedopuszczenia rozszerzenia budownictwa na jego obszarze (Zińko i in. 2008). W końcowym stadium opracowania jest projekt rekreacyjnego zagospodarowania obszaru Parku na okres do 2018 roku, w którym zostaną zapisane przedsięwzięcia w zakresie uporządkowania ruchu turystycznego i rekultywacji tych terenów Parku, których antropresja przekroczyła już wszelkie dopuszczalne normy.

KONCEPCJA ROZWOJU REGIONALNEGO PK „ZNESINNIA” DLA POTRZEB TURYSTYKI WYPOCZYNKOWEJ, EDUKACYJNEJ, SPORTOWEJ, UZDROWISKOWEJ I REKREACYJNEJ

Duża presja antropogeniczna, mająca negatywny wpływ na obszar Parku w ciągu ostatnich lat (nie sankcjonowane budownictwo, rozwój nowego budownictwa w najbliższej okolicy Parku, poszerzanie infrastruktury transportowej) wymusza zmianę zasad programowych dalszego rozwoju Parku. Od momentu jego powstania dominowała tzw. konserwatorska (zachowawcza) koncepcja ochrony, która praktycznie sprowadzała się do utrzymania dotychczasowego statusu ochrony Parku. Intensywne budownictwo miejskie, traktowanie gruntów miejskich jako łakomy kąsek dla inwestorów, szczególnie w sytuacji nieuregulowanej do końca polityki państwa w zakresie własności ziemi, jak też ograniczone możliwości miasta w tym zakresie, zmusza jego władze do bardziej rygorystycznego podejścia do użytkowania ziemi należącej do miasta i bardziej efektywnego jego wykorzystania, w tym również w obrębie parków miejskich. Dlatego też w ciągu ostatnich lat zmieniono starą konserwatorską koncepcję rozwoju Parku „Znesinnia”, i zastąpiono ją bardziej konstruktywną, przewidującą bardziej aktywne wykorzystanie Parku dla oświaty ekologicznej i rekreacji. W tym celu, w ciągu ostatnich kilku lat, Park wystąpił z inicjatywą rozwoju infrastruktury informacyjno-oświatowej i uzdrowiskowo-rekreacyjnej. Obecnie na ukończeniu jest opracowanie projektu rekreacyjnego wykorzystania Parku w przyszłości (opracowanie Uniwersytetu Lwowskiego im. I Franko). Zostało też powołane centrum informacyjno-oświatowe w ramach grantu TACIC/CBC/SPF (Zavadowyč 2005).

Za priorytetowe kierunki działalności Parku na najbliższe lata uznaje się następujące formy eksploracji turystycznej (z odpowiednim zabezpieczeniem infrastruktury):

- turystykę poznawczą rozwijaną na bazie istniejących obiektów dziedzictwa geologicznego i geomorfologicznego oraz parków geologicznych, a także z wykorzystaniem archeologicznego i architektoniczno-parkowego dziedzictwa Parku; ten informacyjno-edukacyjny kierunek będzie realizowany w nowopowstałym informacyjno-oświatowym centrum na bazie szeregu ekspozycji tematycznych (geologicznych, ekotechnologicznych, artystycznych) oraz ścieżek edukacyjno-przyrodniczych i edukacyjno-kulturowych;

- turystykę wypoczynkową na bazie renowacji istniejących stref wypoczynkowych i tworzenia stylizowanych obiektów wypoczynkowo-gastronomiczno-rozrywkowych,

- turystykę uzdrowiskowo-sportową ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju turystyki pieszej, rowerowej, narciarskiej, konnej, sportów ekstremalnych („park linowy”, jednororowe zjazdy saneczkowe, rolki, wspinaczka górską) oraz utworzenie centrum rehabilitacyjnego dla osób niepełnosprawnych.

W opracowaniu koncepcji turystycznej gospodarki Parku „Znesinnia” uwzględniono następujące uwarunkowania przyrodnicze, historyczno-kulturowe, krajoznawcze i gospodarcze:

- w strukturze przyrodniczej Park odzwierciedla typowy charakter zespołów przyrodniczych wyżyn Roztocza i Opola,

- na jego terenie zachowały się ślady osad z czasów Rusi Kijowskiej i osad średnio-wiecznych; liczne są też obiekty nowożytnej historii i charakterystyczne rodzaje zabudowy różnowiekowej,

- obszar Parku jest reprezentatywnym przykładem podmiejskich wiosek odzwierciedlających historię miasta Lwowa i jego okolic,

- w Parku znajdują się liczne obiekty górnictwa, związane z wydobyciem surowców budowlanych, reprezentujących szerokie spektrum dawnych rzemiosł,

- są tu również przykłady, ilustrujące historię rozwoju miejskiej sztuki ogrodowej i wprowadzania zieleni (m.in. winnice).

Wymienione wyżej uwarunkowania (determinanty) gwarantują wysoki przyrodniczy i historyczno-kulturowy potencjał rozwoju gospodarki turystycznej. Między innymi sprzyja to wprowadzaniu na ten teren turystyki poznawczej (przyrodniczej i kulturowej), krajoznawczej, kwalifikowanej (aktywnej) i wypoczynkowo-spacerowej. Wśród priorytetowych kierunków rekreacyjnego i turystycznego zagospodarowania terenu Parku „Znesinnia” należy wymienić:

- zapewnienie dostępu do Parku i tworzenie nowych atrakcji turystycznych,

- tworzenie nowej infrastruktury informacyjnej i edukacyjnej,

- opracowanie systemu ścieżek turystycznych i zapewnienie obsługi tras;

- poszerzenie infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej wraz z zapleczem, niezbędnym dla należytej obsługi zwiedzających.

Badania marketingowe ruchu turystycznego w Parku wykazały, że przez większość zwiedzających jest on odbierany jako teren chwilowego wypoczynku (Zińko i in. 2008). W celu zmiany istniejącego obrazu Parku zaproponowano usprawnienie dostępu i stworzenie nowych atrakcji turystycznych, które akcentowałyby określony przyrodniczy, historyczny i kulturowy potencjał tego obszaru. Między innymi proponuje się wyeksponowanie edukacyjnego i estetycznego potencjału dziedzictwa geologicznego i geomorfologicznego na terenie Parku (utworzenie „skansenu geologicznego”).

W tym celu przewiduje się urządzenie dwóch ekspozycji geologicznych pod gołym niebem:

1) surowce regionu – z prezentacją w specjalnych wagonikach budowlanych i paliwowych surowców mineralnych regionu Roztocza i Opola;

2) skamieniałe drzewa, datowane na kilkadziesiąt milionów lat, które znaleziono podczas eksploatacji surowców w kamieniołomach regionu.

Obydwie ekspozycje mają być zlokalizowane na terenie administracyjno-gospodarczym Parku (ul. Dowbusza). Będą one uzupełnione dwiema dodatkowymi wystawami dydaktycznymi w centrum edukacji ekologicznej: „Historia geologiczna Roztocza i Opola” oraz „Górnictwo i budownictwo kamienne”. W tym celu będzie wykorzystany materiał edukacyjny ilustrujący: geologiczny rozwój obszaru Parku w neogenie (w ciągu ostatnich 20–25 mln lat), charakterystyczne skały regionu i surowce mineralne, wykorzystanie skał w celach budownictwa, skalę wydobycia materiałów budowlanych oraz problemy rekultywacji ziemi. Wymienione wyżej obiekty staną się ważnym elementem proponowanej trasy edukacyjnej w obrębie Parku „Znesinnia” – „Historia kamienia i kamień w historii”.

Dla podkreślenia edukacyjnej funkcji bogatego dziedzictwa archeologicznego obszaru Parku, proponuje się również utworzenie i zagospodarowanie edukacyjnych centrów na bazie dawnych grodzisk: warowni na Górze Baba, centrum mieszkalnego w północnym obrzeżeniu wsi Znesinnia oraz miejsca o przeznaczeniu kultowym (Pole Światowida). Z udziałem wolontariuszy przewiduje się odtwarzanie scen z życia dawnych mieszkańców tych terenów, zaś wymienione obiekty będą elementami planowanej historycznej ścieżki edukacyjnej „Śladami pierwszych osad”.

Przy głównym wejściu do Parku i wzdłuż głównej trasy spacerowej przewiduje się umieszczenie kolekcji kamiennych lwów w pobliżu Góry Lwa – symboli Lwowa oraz kamiennych rzeźb, nawiązujących stylistycznie do austro-węgierskiego okresu historii miasta (Kaizerwald). Tego typu estetyczne wzbogacenie Parku „Znesinnia” będzie sprzyjać zwiększeniu liczby zwiedzających, zwłaszcza w zorganizowanych grupach.

Wzrost liczby zwiedzających zainteresowanych edukacją zamiast innych grup (preferujących np. aktywny wypoczynek czy ekstremalne sporty) w dużym stopniu jest uzależnione od rozbudowy systemu ścieżek turystycznych. Uwzględniając istniejący potencjał Parku i potrzeby zwiedzających, proponuje się też przygotowanie i urządzenie w obrębie Parku kilku rodzajów ścieżek:

– edukacyjne (naukowe), z wykorzystaniem istniejących i planowanych obiektów dziedzictwa geologiczno-geomorfologicznego i dziedzictwa archeologicznego oraz historii budownictwa kamiennego i techniki przemysłowej;

– ekoedukacyjne, w oparciu o przyrodnicze, antropogeniczne i technologiczne krajobrazy Parku;

– kulturowe, z wykorzystaniem istniejących obiektów kultowych i sakralnych (święte miejsca, stare cerkwie, kościoły, klasztory),

– przyrodniczo-kulturowe – przewidujące wykorzystanie lokalnej kolei, która umożliwi zwiedzanie na poszczególnych przystankach obiektów usytuowanych wzdłuż torów (Góra Chomic, skansen „Szewczeniowski Gaj”),

– kwalifikowane (specjalistyczne), wyznaczane w oparciu o trasę rowerową, włączoną w ogólnomiejską sieć ścieżek rowerowych oraz odpowiednio oznakowanych i zagospodarowanych tras dla spacerów pieszych i konnych.

W procesie tworzenia różnych typów tras (ścieżek) należy je odpowiednio zagospodarować i wyposażać w kamienne kładki i drewniane pomosty, ograniczając tym samym degradację środowiska. Jak wykazują badania, wśród zwiedzających Park „Znesinnia” przeważają mieszkańcy miasta Lwowa, przybývający tu w dni wolne od pracy, preferujący wypoczynek i spacer. Ich pobyt sprowadza się do krótkotrwałego wypoczynku z wykorzystaniem urządzeń ku temu przystosowanych (ławki, altany etc.) oraz pikników w obrębie kilku miejsc na terenie Parku. Problem obsługi zwiedzających i wypoczywających w weekendy rysuje się dosyć ostro dla administracji Parku. Dla tej grupy zwiedzających (tzw. rekreantów) proponuje się uruchomić obiekty małej gastronomii w stylu parkowym: karczmy w skansenie, wyłożone kamieniem miejsca piknikowe, drewniane góralskie koliby. Tego typu obiekty należy zlokalizować w pobliżu głównych wejść do Parku. Mogą one powstawać na warunkach tymczasowych umów z miejscowymi przedsiębiorcami działającymi w tej branży.

Na terenie Parku funkcjonuje lub funkcjonowało dawniej kilka obiektów uprawiania sportów alternatywnych – trasa narciarska, korty tenisowe, boisko, plac dla paintbolu. Uwzględniając nasilającą się modę wśród mieszkańców Lwowa na uprawianie sportów – szczególnie dotyczy to osób w młodym i średnim wieku – wydaje się konieczne poszerzenie rodzaju sportów, które można byłoby uprawiać na terenie Parku. Należą do nich: trasy biegowe, jogging, mały i duży tenis, rybołówstwo (pod warunkiem, że uda się zapewnić odpowiedni poziom wody w głównej, sztucznej sadzawce w obrębie Parku).

Nierozwiązany zostaje problem wykorzystania, w tym również dla celów rekreacji, starych kamieniołomów i piaskowni, zajmujących około 10% powierzchni Parku. W obiektach tych można byłoby prezentować procesy naturalne i przebieg rekultywacji miejsc dawnego wydobywania surowców mineralnych. Z drugiej strony mogą one służyć działalności edukacyjnej i naukowo-badawczej, prowadzonej przez pracowników Parku i organizacje ekologiczne w formie obozów naukowych i imprez kulturowo-edukacyjnych (np. festynów, warsztatów). Wymaga to jednak odpowiedniego zagospodarowania terenu, a więc wyposażenia w ścieżki, kosze na śmiecie, przenośne toalety etc. Jednym z wariantów może być też wykorzystanie kamieniołomów dla czasowych ekspozycji otwartych, m.in. związanych z dziedzictwem geologicznym (surowce mineralne, kolekcja minerałów etc). Należy jednak pamiętać o dużej podatności takich obiektów na zwiększoną antropopresję i o konieczności odpowiedniego przygotowania tych miejsc na ekspozycje pod gołym niebem.

Obecnie na terenie Parku jest słaba komunikacja między głównymi jego obiektami. Potrzebna jest wypożyczalnia rowerów przy bramach wejściowych do Parku (na warunkach odpowiednich umów z przedsiębiorcami) oraz pomocniczy transport w postaci dorożek konnych na trasie Wysoki Zamek – Góra Lwa – Skansen „Szewczeniowski Gaj” i meleksów przewożących wycieczki na trasie Góra Lwa – wieś Zniesinnia i Góra Chomic.

WNIOSKI

Realizacja przedstawionej wyżej koncepcji rozwoju Parku Krajobrazowego „Znesinnia” pozwoli na rozszerzenie zakresu proponowanych zajęć edukacyjnych na jego obszarze oraz na bardziej kompleksowe wykorzystanie jego potencjału turystycznego. Wzrośnie liczba płatnych usług, które będą świadczyć pracownicy Parku, jak też przedstawiciele biznesu w zakresie obsługi zwiedzających. Ważną rolę powinno tu odegrać utworzenie

strefy obsługi turystów w okolicach kompleksowego obiektu „Góra Wysoki Zamek – Góra Lwa”. Zespół ten obejmie dwa punkty widokowe usytuowane na Wysokim Zamku i na Górze Lwa, trasy spacerowe wokół nich i zaplanowane centrum informacyjne przy ul. Dowbusza; m.in. w jednym z istniejących pomieszczeń magazynowych, po jego remoncie, przewidziano urządzenie ekspozycji „Przyroda i historia kamienia”. Teren przy ul. Dowbusza, planowany pod budownictwo willowe proponuje się włączyć w strefę kompleksowej obsługi obiektu „Góra Wysoki Zamek – Góra Lwa” sugerując właścicielom realizację następujących przedsięwzięć:

- urządzenie centrum rozrywkowo-kulturowego z wykorzystaniem środków ze szwedzkiego programu grantowego;
- utworzenie edukacyjno-uzdrowiskowo-sportowego centrum jako elementu infrastruktury piłkarskich mistrzostw EURO-2012;
- utworzenie geoparku z tarasami widokowymi (tereny najbardziej nadające się na ten cel należą obecnie do prywatnych inwestorów, należałoby więc udostępnić im działki zamienne w innych częściach Parku).

PIŚMIENNICTWO

Mika M. 2004. *Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego*, wyd. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ. Kraków, ss. 228.

Zaręba D. 2008. *Ekoturystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa, ss. 176.

Zavadovyč O. 2005. *Regional'nyj l'andšaftnyj park „Znesinnia” jak model' mis'koizelenoi zony*, [w:] *Zeleni mis'ki zony – vid problem do rozvjaziv*. Lviv, s. 92–101.

Zin'ko Ju., Ševčuk O., Varcholak O. 2008. *Zberežemo prirodnu spadščinu L'vivščini: Antropopresja u nacional'nych i l'andšaftnych parkach L'vivščini – Informacijnij listok*, nr 2. L'viv, ss. 32.

SUMMARY

The “Znesinnya” Regional Landscape Park in Lviv covers an area of 312 hectares and is one of the smallest landscape parks in Ukraine. The Park's location within the boundaries of the city and in the close neighbourhood of residential and industrial areas has far-reaching environmental consequences. The Park is under intense anthropogenic pressure resulting from its excessive recreational use and the growing urban and industrial development. The negative effects of this pressure include, among other things, destruction of ground surface and vegetation cover, a growing number of waste dumping sites, and increasing littering of the entire Park. Moreover, the development of multi-storey buildings on the edges of the Park will reduce its landscape value.

The concept plan for the future tourist, recreational and educational use of the Park focuses on minimizing anthropopressure and establishing long-term programmes for its sustainable development. It presents the sustainable tourism development project and suggests the creation of adequate tourism infrastructure including, e.g., an eco-education garden, a geological open-air museum, a network of thematic paths, and recreational and sporting facilities. The implementation of the plan will help widen the offer of educational activities available in the Park and increase the use of its tourism potential.

